

Recenzovaný zborník poskytuje aj iné, možno, že aj závažnejšie myšlienky, ktoré sa nám nepodarilo uviesť. Zborník prác dáva nám predstavu o tom, čím žije, čo bolí ukrajinskú literárnu vedu, akú má odbornú úroveň, aké má problémy, ako ich chce odstrániť. Jej stav autori vysvetľujú na pozadí literárnovedného myslenia v Európe, lebo považujú ukrajinskú literárnu vedu ako integrálnu súčasť svetového literárneho myslenia. Myslíme si, že zborník môže byť inšpiratívny aj pre českých a slovenských literárnych vedcov.

Michal Roman

Стојановић Пантовић, Б.: Распони модернизма. Упоредна читања српске књижевности. Нови Сад, Академска књига, 2011, 295 с.

Srbská literárna veda produkuje ročne niekoľko desiatok monografií, v ktorých sa prezentujú výsledky jednotlivých vedeckých projektov prípadne bádateľských kolektívov. V posledných rokoch sa v Srbsku venoval mimoriadny publikačný priestor problematike modernizmu a s ním súvisiacich otázok a dilem. Práve tomuto fenomén sa venuje monografia renomovanej literárnej vedkyne a komparatistky Bojany Stojanović Pantović. V jej predchádzajúcich prácach nájdeme originálne analýzy problematiky expresionistickej poetiky a noetiky a jej závery patria v srbskom a širšie balkánskom kontexte medzi mimoriadne rešpektované. V recenzovanej monografii Rasponi modernizma (Rozpätia modernizmu) sa prostredníctvom viac než dvadsiatich štúdií pokúša nenásilne a voľne mapovať rôzne podoby modernizmu.

Autorka si je dobre vedomá faktu, že ak chce cez jednotlivosti popísať komplikovaný fenomén modernizmu v srbskej literatúre, musí sa nevyhnutne dotknúť otázok periodizačných. Deje sa tak v dvoch úvodných štúdiách. Opiera sa v nich predovšetkým o práce srbských a slovinských teoretikov a historikov literárnej kultúry, ale v druhej štúdií objavíme tiež početné odkazy na nemecky a anglicky písané texty. Prvá úvaha si akoby mimo zadanie práce všima predovšetkým problematiku preromantizmu v srbskej literatúre a jeho pozície v rôznych knižných projektoch. Nejde tu o nič iné než o analýzu diskurzu a hľadanie trhlín v nateraz kanonizovaných interpretáciách cez ktoré bude v budúcnosti možné nájsť preromantizmu zodpovedajúce miesto medzi etablovanějšími štýlovými formáciami (klasicizmus a romantizmus). Dôležité je pripomenutie zatiaľ nevyriešeného vzťahu týchto kultúrnych blokov voči fenoménu osvietenstva. Nasledujúci text je prehľadom periodizačných riešení týkajúcich sa vymedzenia moderny a avantgardy. Autorka nás zoznamuje s komplikovanou diskusiou o týchto pojmoch naprieč niekoľkými desaťročiami. Pripomína silný vplyv nemeckojazyčnej tradície na vnímanie expresionizmu, ktorý v srbskom prostredí v 70. rokoch viedol k jeho stotožneniu s modernizmom. Nemô-

že tu samozrejme obísť zásadnú pozíciu chorvátskeho rusistiku, slavistu a teoretika avantgardy A. Flakera, ktorý začal ako prvý v prostredí bývalej Juhoslávie, raziť systematicky termín avantgarda.

Kým v prvých dvoch úvahách sa Stojanović Pantović pohybuje na pôde literárnej histórie a teórie nasledujúci blok štyroch príspevkov je rýdzo analytický. Dva texty sa zaoberajú tvorbou emblematického autora srbského romantizmu Branka Radičevića. Jeho tvorba sa stala predmetom viacerých fundovaných interpretácií a monografických výstupov, no autorka sa napriek tomuto faktu pokúša sformulovať svoj pohľad na vybrané aspekty jeho poézie. V prvom texte si volí pre srbské prostredie nie až tak častú genologickú optiku a analyzuje kvality elegického žánru prvého romantika srbskej literatúry. Jej názory sú súbežné so zisteniami najvytrvalejšieho interpretátora Radičevićových básní Dragišu Živkovića, ale autorka svoj pohľad prehľbuje o komparatívne prieniky s poéziou slovinského básnika Franceho Prešerena. Druhý text pracuje s dobre známou tézou, že Radičevićova poetika prešla počas jeho krátkeho života mnohými premenami a krátky čas v jeho záverečnej fáze gravitovala aj k *biedermaieru*. Motivickou analýzu jeho poémy *Tuga i opomena*, ktorú definuje ako osobitý lyrický denník typický pre južnoslovanských autorov polovice 19. storočia dokazuje, že znaky *biedermaierovského* štýlu sú najfrapantnejšie prítomné „[...] *у песничковом битно другачијем третнаму познатог топоса мртве, идеалне драге, који уједно и успоставља, али и напушта романтичарско витење љубави као вечно сједињавање љубавника у оностраном свету, дакле у смрти*“ (s. 54). Ďalšia štúdia sa pokúša zmapovať terén možnosti výskumu tzv. *bovarizmu* v srbskej, chorvátskej a slovinskej literatúre. Autorka si v prvej časti pomáha definíciou hesla *bovarizmus* z krátkeho oxfordského slovníka literárnych pojmov a v jej duchu interpretuje tri romány z 90. rokov 19. storočia. Ostatným textom tohto bloku štúdií je pokus hľadať paralely v tvorbe dvoch dôležitých persón srbskej poézie Lazu Kostića a Vojislava Ilića.

Rímskou dvojkomou je v knihe označený blok príspevkov mapujúcich jednotlivé autorské poetiky obdobia moderny a avantgardy. Viackrát sa nielen v srbských pomeroch konštatovalo, že dynamika literárneho a kultúrneho procesu na začiatku 20. storočia súvisí predovšetkým s dezintegráciou realistických vektorov tvorby a iniciatívami moderny a o niečo neskôr avantgardy. V období srbskej moderny sa ako jedna z kľúčových tém objavujú religiozita a sexualita. Práve prieskum týchto dvoch tém si autorka vybrala ako cieľ v tvorbe jej obľúbenej autorky Isidory Sekulić. Robí tak na materiály jej ranných próz ale aj esejí. V tejto súvislosti možno s ohľadom na celý kontext srbskej literárnej moderny pripomenúť, že práve sexualita a uvedomovanie si svojej, spravidla ženskej, telesnosti, ktoré možno vnímať ako odpor voči vopred určeným rolám v spoločnosti, je pre toto obdobie príznačné a vo viacerých prozaických pokusoch plní emancipačnú funkciu. Navyiac spôsob akým sa sexualita v období moderny tematizuje je po rokoch „cudného“ realizmu osviežením

tematického repertoáru. Štúdia venovaná otázkam identity a sumatrizmu v tvorbe Miloša Crnjanského patrí vôbec medzi najlepšie. Pripomína nám dôležitý fakt, že autorove prvé texty predstavujú osobitý celok a je možné medzi nimi vystopovať zjavné súvislosti napriek tomu, že ide o druhovo pestrý celok pozostávajúci z prózy, drámy a poézie. Opäť, podobne ako v niekoľkých textoch predtým, tu autorka uplatňuje metódu porovnávania. Tentoraz komparuje Crnjanského krátky román *Denník o Černojevičovi* a román Hermana Hesseho *Demian*. Všíma si podobnosť v spôsobe konštruovania centrálnych postáv týchto textov. Dve nasledujúce štúdie sa už orientujú na problematiku avantgardy. Prvá v obcenejšej rovine hľadá filiácie medzi expresionistickým a surrealistickým narúšaním narácie a druhá sa zaoberá genézou a kvalitami básní v próze v podaní belehradských nadrealistov.

O inšpirácii imagológiou svedčí úvaha, ktorá otvára tretiu časť úvah. Autorka sa v nej pohybuje po tenkom ľade srbsko-chorvátskych vzťahov. Analytickou sondou známeho chorvátskeho románu *U noći* (1886) Ksavera Šandora Djalského a srbského románu z pera Slobodana Selenića *Timor mortis* (1990) sa snaží poukázať na mýtami formovanú rétoriku a stereotypnosť v myslení postáv oboch románov. Typologická konfrontácia spomínaných textov jej následne umožňuje vysloviť sympatický apel, presahujúci rámce literárnej vedy. Tematika cestopisnej literatúry a jej žánrových špecifik sa stali predmetom jej ďalšieho príspevku. Okrem často konštatovanej a diskutovanej hybridnosti a inkoharentnosti tohto žánru sa tu na konkrétnych textoch súčasných autoriek Vidy Ognjenović a Milky Lučić demonštrujú špecifiká tohto žánru. Ohniskom ostatného príspevku je ťažko uchopiteľný text Svetlany Velmar Janković *Prozraci* (2003). Konštitutívnym znakom textov tejto autorky je zvyčajne exkluzívny lyrizmus a ten aj najčastejšie býva predmetom rôznych analýz. V niektorých jej starších textoch sa toto intenzívne saturovanie narácie lyrizmom stáva diskutabilným, keďže nerozlišuje medzi úrovňami výpovede a používa nediferencovaný jazyk. Kompozícia a motivický repertoár tejto prózy však vytvára predpoklad pre iný typ sondovania. Stojanović Pantović sa tu koncentruje na žánrovú nejednoznačnosť textu a akcentuje tie momenty v ktorých autorka reflektuje interesantnú rodinnú históriu.

Štvrtý blok štúdií sa sústreďuje na kritickú reflexiu lyrických výkonov rešpektovaných srbských básnikov. Táto posledná časť knihy pôsobí najkompaktnejšie nielen z pohľadu zadania ale aj metodologických východísk. Autorka pristupuje k analyzovaným dielam s mimoriadnou empatiou a na základe jej predchádzajúcej publikačnej aktivity možno predpokladať, že jednotlivé poetiky uspokojujú okrem axiologických aj jej vkusové kritériá. Predpolím pre sedem interpretácií konkrétnych poetík je mimoriadne potrebná a rozsiahla štúdia, v ktorej rozoberá modus, akým sa v antológiách srbskej poézie 20. storočia konštituuje obraz o srbskej poézii. Antológia sa podobne ako je to už dlhé roky v zámorí, stávajú aj u nás hlavným zdrojom poznania jednotlivých etáp dejín literárnej kultúry, a preto je potrebné diferencovať

medzi jednotlivými počinmi, nerezignovať na ich kritickú reflexiu a uvedomiť si, že štúdium antológií by nemalo byť posledný krok pri poznávaní literatúry. Autorka hodnotí tri antologické počiny zostavené a publikované v 20. storočí, ktoré mali výrazný vplyv pri kanonizácii obrazu srbskej poézie. Zámerne sa vyhýba definitívnym a príkrym súdom. Aj poznámka o nízkom zastúpení poetiek v jednotlivých antológiách pôsobí vecne a bez zbytočných emócií. V nasledujúcich úvahách sa zaoberá poetologickým inventárom a formálno-jazykovými riešeniami poetických kníh rešpektovaných mien srbskej poézie. Sú tu až na Vaska Popu a Branka Miljkovića zastúpené najdôležitejšie mená poézie druhej polovice 20. storočia. Ide o Ivana V. Lalića, Stevana Raičkovića, Jovana Hristića, Aleksandara Ristovića, Miodraga Pavlovića, Ljubomira Simovića, Dobroslava Smiljanića a Novicu Tadića. Autorke nejde o atakovanie ich poézii, ale skôr o subtílnu precizovanie pohľadov na ich básne. Zároveň sa v tomto súbore textov objavuje veľmi silná pre autorku charakteristická tendencia, hľadať a nachádzať diskkrétne a meandrujúce súvislosti medzi tvorbou týchto básnikov a estetickými iniciatívami prvej polovice 20. storočia.

Kniha Bojany Stojanović Pantović je dobrou a modernou ukážkou toho, akým spôsobom sa možno pohybovať v hlavných a bočných prúdoch srbskej literárnej kultúry 19. a 20. storočia. Ponúka fundovaný pohľad na tie etapy dejín literatúry, ktoré by sa cez prizmu kanonizovaných dejín srbskej literatúry mohli zdať uzavretými a nehybnými.

Igor Mikušiak

Ruský príspevek k českej i slovenskej recepcii odkazu L. N. Tolstého

Kontaktům s titánskou osobnosťou ruskej klasickej literatúry **Lvem Nikolajevičem Tolstým** venovala česká i slovenská kultúra (včetně její rusisticky orientované části) už nemalou pozornosť. V této souvislosti poněkud stranou zůstával zájem ruskej literární historiografie – mj. i vzhledem k minulému politickému „exkomunikaci“ T. G. Masaryka ze sféry ruskej badateľského zájmu.¹ K nejnovějším edičním počínům, které vnašeji kvalitativní posun do ruskej povědomí o celé této problematice, musíme bezesporu zařadit práci *«Ясная Поляна. Неизвестные страницы»*, kterou připravila a zasvěcenou úvodní statí *«Забутые откровения Ясной Поляны»* doplnila známá petrohradská bohemistka a celoživotní propagátorka české literatúry v Rusku **Irina Makarovna Poročkinová**.²

¹ Právě Masarykovy kontakty s tímto ruským spisovatelem (včetně jeho návštěv Jasně Poljany) a mj. i s celou ruskou kulturou nelze z kontextu rusko-českého mezikulturního dialogu eliminovat.

² Srov.: ПОРОЧКИНА, И. М. (сост.): *Ясная Поляна. Неизвестные страницы. Чешские и словацкие воспоминания о Льве Толстом*. Санкт-Петербург: 2013, изд. «Росток», ISBN 978-5-94668-112-4. Na